

DOI: 10.34015/2523-4552.2022.2.05
УДК 343.28/.29.01(477)(02)

Політова А. С.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри публічно-правових дисциплін Маріупольського державного університету

*Військовополонений – це той, хто спочатку
намагається вбити вас і терпить невдачу, а по-
тім просить не вбивати його.*

Вінстон Леонард Спенсер Черчилль

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ПРИЙНЯТО РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

У статті приділено увагу законодавчій новелі – звільненню від відбування покарання особи, щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого. Відзначено, що законодавство України про кримінальну відповідальність піддається впливу подій, які відбуваються у державі, а новели законодавства деколи носить політичний характер. Разом з тим, якщо проаналізувати зміни і доповнення до КК України, то з моменту початку подій на Сході України та анексії Автономної Республіки Крими та міста Севастополь було внесено 116 змін і доповнень, пов'язаних з ситуацією, а з 24 лютого 2022 року – 13. Розглянуто поняття військовополоненого у міжнародному праві та законодавстві України. Зроблено висновок, що у національному законодавстві закріплено нормативне визначення «військовополоненого» у вузькому та широкому його розумінні. Вивчено питання щодо ролі Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими у питаннях звільнення від покарання цієї категорії осіб та зазначено, що саме цей уповноважений орган приймає рішення про передачу для обміну військовополоненого та надає письмову згоду на проведення такого обміну. Зроблено висновок, що за своєю природою особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, може бути повністю або частково звільнена від покарання за вчинене. Інститут звільнення від покарання та його відбування відображає принципи гуманізму і економії заходів кримінального впливу. Аналогічні положення містяться і в національному законодавстві. Відзначено на необхідності подальшого дослідження цього виду звільнення з урахуванням аналізу судової практики як зарубіжних країн, так і України.

Ключові слова: військовополонений, звільнення від покарання, уповноважений орган, підозрюваний, обвинувачений, суд, кримінальне провадження.

Постановка проблеми. 24 лютого Російська Федерація вчинила повномасштабне вторгнення на територію України. Але підтримка цією

країною збройного конфлікту на Сході України була беззаперечною і до цього, оскільки здійснювалась через підтримку організованих збройних формувань так званих «ДНР» і «ЛНР», направлення російських військовослужбовців та спецпризначенців, найманців з різних держав і це лише частина того, що вона робила і продовжує робити.

Події в окремих районах Донецької та Луганської областей, де органи державної влади не здійснювали своїх повноважень, відповідно до Закону України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» з 30 квітня 2018 р. були визнані місцем проведення операції Об'єднаних Сил (до цього – Антитерористичної операції – з 14 квітня 2014 р. до 30 квітня 2018 р.). Окрім того, Автономна Республіка Крим та місто Севастополь були анексовані Російською Федерацією (резолуції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Стан справ у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» від 19.12.2016 р. № 71/205 та від 19.12.2017 р. № 72/190, які визнають Автономну Республіку Крим та місто Севастополь територією, тимчасово окупованою Російською Федерацією).

Проте, із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб території України було введено воєнний стан (Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»), який було продовжено Указами Президента України від 14 березня 2022 р. № 133/2022, від 18 квітня 2022 р. № 259/2022, від 17 травня 2022 р. № 341/2022, від 12 серпня 2022 р. № 573/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні».

Під час збройного конфлікту обидві сторони зазнають втрат; комбатанти¹ та некомбатанти² гинуть, отримують поранення, потрапляють

¹ КОМБАТАНТИ (від франц. combattant – воїн, борець) – особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін і беруть безпосередню участь у бойових діях. До комбатантів зараховують не лише особовий склад збройних сил (солдатів, матросів, льотчиків, офіцерів, корпус, вище командування), але й воїнів добровільних і партизанських загонів, ополченців та повстанців (статус не поширюється на шпигунів і найманців). Вони мають як певні права, так і обов'язки. Необхідність забезпечення захисту прав цивільного населення вимагала встановлення чіткої різниці між комбатантами і некомбатантами. Правовий статус комбатантів уперше визначено у Додатку до 4-ї Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р. (див. Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 р. і 1907 р.) і розвинуто у Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 р. і Додаткових протоколах до них 1977 р. Комбатанти повинні відповідати певним вимогам: перебувати під командуванням особи, яка несе відповідальність за поведінку своїх підлеглих; підкорятися внутрішній дисципліні, що забезпечує дотримання норм міжнародного права, які діють під час збройних конфліктів (порушників цих норм хоч і не позбавляють статусу комбатантів, однак зазвичай притягують до відповідальності за кримінальним законодавством); мати виразний і помітний здалеку розпізнавальний знак або емблему; відкрито носити зброю. Комбатанти, які потрапили у полон, користуються правами військовополонених.

² До НЕКОМБАТАНТІВ відносять осіб зі складу збройних сил, що не беруть безпосередньої участі у бойових діях, зокрема медичних працівників, капеланів, військових правознавців і кореспондентів. Некомбатанти знаходяться під захистом законів і звичаїв війни, якщо мають відповідні посвідчення, видані представниками військ. влади.

у полон. Окрім того, беззаперечним є факт того, що російські військові вбивають, калічать і катують цивільне населення України, гвалтують жінок, дівчат і дітей, руйнують житлову інфраструктуру, вчиняють мародерство. Станом на 11.10.2022 р. Офісом Генерального прокурора України обліковано 39347 злочинів агресії та воєнних злочинів, серед яких: порушень законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України) – 37948 кримінальних правопорушень; планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України) – 73; пропаганда війни (ст. 436 КК України) – 34; інші кримінальні правопорушення – 1302.

Беззаперечним є факт, що Закон України про кримінальну відповідальність піддається впливу подій, які відбуваються у державі, а новели законодавства деколи носять політичний характер. Разом з тим, якщо проаналізувати зміни і доповнення до КК України, то з моменту початку подій на Сході України та анексії Автономної Республіки Кримі та міста Севастополь було внесено 116 змін і доповнень, пов'язаних з ситуацією, а з 24 лютого – 13.

Законом України від 28 липня 2022 р. № 2472-IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених», КК України було доповнено ст. 84-1. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого. Станом на 2 жовтня, з початку повномасш-

табного вторгнення росії загалом було здійснено 24 обміни полоненими, внаслідок чого додому повернулись 808 людей [1]. Тому проведення аналізу щодо особливостей такого виду звільнення від відбування покарання набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики, пов'язаної із розвитком інституту звільнення від покарання та його відбування в Україні займалися такі вітчизняні науковці як І. Г. Богатирьов, С. Я. Бурда, В. М. Бурдін, В. Г. Гончаренко, О. П. Горох, В. М. Додонов, О. О. Дудоров, І. В. Красницький, В. О. Навроцький, В. Т. Мальяренко, В. М. Мойсеєнко, А. А. Музика, О. М. Литвак, Є. О. Письменський, М. І. Сірий, О. В. Чепелюк, М. І. Хавронюк, С. Л. Шаренко, С. М. Школа, І. С. Яковець та ін. Однак, складна ситуація, яка склалася у зв'язку з вторгненням Російської Федерації на територію України, введення воєнного стану на всій території України та запровадження новел щодо звільнення від відбування покарання потребує їх аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз окремих положень щодо звільнення від відбування покарання особи, щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого та вироблення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання відповідної сфери правовідносин та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Війна характерна для будь-якого періоду історії. Це пов'язано не тільки з історією людства, а й з розвитком цивілізації. За підрахунками дослідників Weslean College (Веслін ко-

леджу), починаючи з 3600 року до нашої ери, у світі відбулося приблизно 14600 воєн, в результаті яких загинуло понад 3 мільярди осіб (для порівняння, у 2001 році чисельність населення земної кулі сягала трохи більше 6 мільярдів). Уся людська історія знала лише 292 роки без війни, і то є серйозні підозри, що деякі збройні конфлікти не були зафіксовані істориками [2].

Наприкінці 2021 р. серед країн, де тривала війна, відзначають Україну, Ефіопію, Афганістан, Карабах, Ємен, Південний Судан, Сирія, Лівія та ЦАР. Прикордонні зіткнення були зафіксовані у Киргизстані – Таджикистані та у Фергані. Крім того, локальні конфлікти торкнулися таких країн, як Мозамбік, Чад, Нігерія, Камерун, ДР Конго, Західна Сахара та Індонезія (Папуа) [3].

Що ж стосується інституту військовополонених, то статус таких осіб почав складатися саме у давній період, та вирізнявся у деяких регіонах більшою гуманністю та урегульованістю [4, с. 12], а само визначення залишається серед дослідників дискусійним і зараз.

Так, В. Аблазов зазначає, що до категорії військовополонених може бути віднесено широке коло осіб, що припинили свою участь у військових діях і склали зброю, через хворобу, поранення або іншу причину [5, с. 16]. І.М. Кравченко вважає, що правова сутність режиму військового полону як військових ворожої армії, захоплених під час збройного конфлікту на полі бою зі зброєю в руках, зумовлює їхній правовий статус, який ґрунтується на трьох основних вихідних положеннях, згідно з якими ці особи: 1) вороги, які зберігають своє громадянство чи підданство;

2) військовими; 3) не є злочинцями [6, с. 139]. На думку Н. Т. Блатової під «військовополоненим» слід розуміти обеззброєного противника, який тимчасово перебуває під вартою воюючої держави, яка й несе відповідальність за його долю [7, с. 493].

У національному законодавстві щодо осіб, які потрапили та знаходяться у воєнному полоні та мають відповідний статус, застосовується термін «військовополонений», зокрема: Законі України від 24 березня 2022 р. № 2158-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими в особливий період»; Постанові Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 р. № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених», від 12 квітня 2022 р. № 441» Про затвердження Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора»; наказі Міністерства юстиції України від 30 квітня 2022 р. № 1709/5 «Про затвердження Порядку забезпечення речовим майном військовополонених які тримаються в таборах для тримання військовополонених, дільницях для тримання військовополонених», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 02 травня 2022 р. за №481/37817; розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 травня 2022 р. № 352-р «Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету щодо тримання військовополонених».

Варто відзначити, що нормативне визначення осіб, які вважаються військовополоненими, у міжнародному гуманітарному праві міститься

у ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими (далі – Женевська конвенція) від 12 серпня 1949 р. та ст. 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р.

Згідно до ст. 4 Женевської конвенції військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровільних загонів, які є частиною цих збройних сил.

2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

б) вони мають постійний відмінний знак, добре розпізнавальний на відстані;

с) вони носять зброю відкрито;

д) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.

4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад

цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку.

5. Членів екіпажів суден торгівельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силами загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [8].

Що ж стосується національного законодавства, то у п. 2 Розділу I. Загальні положення Порядку тримання військовополонених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 05 квітня 2022 р. № 413, зазначено: військовополонені – особи, які мають право на цей статус відповідно до статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. (далі – Женевська конвенція) та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. [9].

Більш розширене визначення поняття військовополоненого наведено у Інструкції про порядок вико-

нання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 р. № 164, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за № 704/30572. Так, зокрема, відповідно до п. 8. Розділу 2. Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права Інструкції, військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій.

- особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

- члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

- ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

- вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;

- вони носять зброю відкрито;

- вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

- члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

- особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільні особи з екіпажів військових

літаків, військові кореспонденти, постачальники, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком (додаток 2);

- члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітани, лоцмани та юнги, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

- жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [10].

Отже, у національному законодавстві України закріплено нормативне визначення «військовополоненого» у вузькому та широкому його розумінні, а також має відсиловний характер до міжнародних актів у Порядку тримання військовополонених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 05 квітня 2022 р. № 413.

До прийняття низки нормативно-правових актів, що регулюють порядок обміну військовополонених, деякими дослідниками цієї проблематики відзначалося, що загальні стандарти проведення обмінів військовополоненими прописані нормами Женевських конвенцій, на рівні України не регламентовано порядок дій переговорників, їх повноваження, компетенцію, процес підготовки і

проведення обміну, принципи захисту прав осіб, які передаються в межах такого обміну [11, с. 26]. Також вказувалося, що «особи, які передаються самопроголошеним республікам, перебувають у різному процесуальному статусі в межах відкритих проти них кримінальних проваджень: підозрювані, обвинувачені, засуджені. Кожен із них проходить процедуру «очищення» – умовного звільнення від переслідування: помилування, зміни запобіжного заходу. Ці процеси відбуваються в межах, передбачених чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. Але практика судів є несистематичною, розрізною та в якості обґрунтування прийняття рішення використовуються різні аргументи» [11, с. 26].

Як вже нами відзначалося, Законом України від 28 липня 2022 р. № 2472-IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених», КК України було доповнено ст. 84-1. Звільнення від відбування покарання особи, щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого. У ч. 1 цієї статті зазначено, що звільняється від відбування покарання засуджений, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про його передачу для обміну як військовополоненого та яким надано письмову згоду на проведення такого обміну; ч. 2 – якщо обмін такого засудженого не відбувся, суд за клопотанням прокурора приймає рішення про направлення засудженого, звільненого від відбування покарання у зв'язку з його передачею для обміну як військово-

полоненого, для подальшого відбування призначеного раніше покарання.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими», із змінами, внесеними згідно Постановами Кабінету Міністрів від 12 квітня 2022 р. № 441 та від 28 травня 2022 р. № 633 [12], затверджено склад Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими, до якого входять: начальник Головного управління розвідки Міноборони, голова Координаційного штабу; радник Керівника Офісу Президента України (за згодою); представник Головного управління розвідки Міноборони, секретар Координаційного штабу; представники Мінреінтеграції; Мін'юсту; Мінекономіки; Міноборони; МВС; МЗС; МОЗ; Національної поліції; Адміністрації Держприкордонслужби; Національної гвардії (за згодою); Збройних Сил (за згодою); СБУ (за згодою); Апарату Ради національної безпеки і оборони України (за згодою); Офісу Генерального прокурора (за згодою).

Саме одним із завдань Координаційного штабу є здійснення повноваження щодо забезпечення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебували у полоні держави-агресора, відповідно до Порядку здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 441. Слід відзначити, що сам Порядок здійс-

нення такої передачі має гриф «для службового користування».

Таким чином, виходячи із вищевикладеного, саме Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими є уповноваженим органом, яким приймається рішення про передачу для обміну військовополоненого та яким надається письмова згода на проведення такого обміну. Але чи має цей уповноважений орган якийсь **процесуальний статус**? Ні, оскільки відповідно до п. 19 ст. 3. Визначення основних термінів цього Кодексу Глави 1. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії Розділу I. Загальні положення КПК України, **сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення**: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; **з боку захисту**: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (вид. – А.С.П.).

Доповнення Розділу XII. Звільнення від покарання та його відбування КК України ст. 84-1 дозволяє вважати, що ця норма є одним із видів звільнення від покарання та його відбування і особа, яка звільняється,

засуджена і їй призначене міра покарання. І тут маємо певні складнощі, оскільки у ч. 1 ст. 74 КК України вказано, що звільнення засудженого від покарання або подальшого його відбування, заміна більш м'яким, а також пом'якшення призначеного покарання, крім звільнення від покарання або пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених цим Кодексом.

Таке формулювання ч. 1 ст. 74 КК України вказує на нашу хибну думку щодо віднесення звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого до видів звільнення від покарання та його відбування. Тоді виникає питання до законодавця щодо формулювання ч. 3 ст. 84-1, яка передбачає, що у разі вчинення особою, яку було звільнено судом від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про її передачу для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся, протягом невідбутої частини покарання нового кримінального правопорушення суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими статтями 71 і 72 цього Кодексу.

Також варто погодитися, що ані Кримінальний кодекс України, ані Кримінальний процесуальний кодекс України не містять спеціальних норм, які б стосувалися кримінального переслідування та покарання осіб, щодо яких розв'язується питання про обмін як військовополонених (або обмін інших осіб у зв'язку зі збройним конфліктом). З огляду на приписи ст. 3 Кримінального кодексу

України, ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України вказані питання не можуть розв'язуватися Порядком здійснення передачі військовополонених ворогів державі-агресору та звільнення оборонців України, які перебувають у полоні держави-агресора, ухваленим Урядом з грифом «для службового користування» [13].

Висновки. Отже, підводячи підсумок, можна відзначити, що за своєю природою особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, може бути повністю або частково звільнена від покарання за вчинене. Інститут звільнення від покарання та його відбування відображає принципи гуманізму і економії заходів кримінального впливу. Це повною мірою стосується і звільнення від відбування покарання особи, щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого, адже у положеннях Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. та статті 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів

(Протокол I), від 8 червня 1977 р. робиться акцент на поводженні з військовополоненими гуманно. Аналогічні положення містяться і в національному законодавстві.

За своїм змістом ст. 84-1 КК України повинна бути застосована до засуджених осіб, але І.В. Гловюк і Г.К. Тетерятник відзначають, що аналіз Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» свідчить про впровадження процедури обміну військовополонених як підозрюваних, обвинувачених, засуджених, тобто тих, які вчинили під час збройного конфлікту діяння, що не охоплюються імунітетом комбатанта (що цілком логічно, оскільки обмін тих військовополонених, які кримінального процесуального статусу не мають, не повинен регламентуватися КК України та КПК України) [14, с. 482], що вказує на необхідність подальшого дослідження цього виду звільнення з урахуванням аналізу судової практики як зарубіжних країн, так і України.

Список використаних джерел

1. У Міноборони розповіли, скільки людей повернули з російського полону під час обмінів. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/02/novyna/bezpeka/minoborony-rozpovily-skilky-lyudej-povernuly-rosijskoho-polonu-obminiv> (дата звернення 11.10.2022)
2. Війни в історії людства та нинішня війна в Іраку. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/901246.html> (дата звернення 12.10.2022)
3. «Індекс війни»: українські експерти презентували аналіз конфліктів у світі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3388071-indeks-vijni-ukrainski-eksperti-prezentovali-analiz-konfliktiv-u-sviti.html> (дата звернення 12.10.2022)
4. Maine H. International law: A series of lectures delivered before the University of Cambridge 1887: The Whewell Lectures / H. Maine. London : Jhon Murray, Albemarle Street, 1888. 234 p.

5. Аблазов В. Міжнародне гуманітарне право стосовно військовополонених і його реалізація Україною. *Право військової сфери*. 2006. № 10. С. 15-18.
6. Кравченко І.М. Правовий статус «військовополонених» і «цивільний заручник» у контексті норм міжнародного гуманітарного права та проведення операції Об'єднаних сил (АТО) на Сході України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. №1 (114). С. 137-179.
7. Международное право : учебник / под ред. Н. Т. Блатовой. М.: Юрид. лит., 1987. 544 с.
8. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
9. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#n23>
10. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 23 березня 2017 р. № 164, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за № 704/30572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>
11. В'язні війни. Міжнародна практика щодо звільнення полонених, заручників і політв'язнів: висновки для України: Звіт підготований Медійною ініціативою за права людини (МІПЛ), Українською Гельсінською спілкою з прав людини (УГСПЛ) та Euromaidan Press (EP). Київ, 2018. 77 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Viazni-Viyny-mizhnarodna-praktyka.pdf> (дата звернення 12.10.2022)
12. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257, із змінами, внесеними згідно Постановами Кабінету Міністрів від 12 квітня 2022 р. № 441 та від 28 травня 2022 р. № 633. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#n27>
13. Крапивін Є., Пашковський М. Обмін військовополонених і кримінальний процес: як уникнути безкарності? (аналіз законодавчих ініціатив). URL: <https://justtalk.com.ua/post/obmin-vijskovopolonenihi-i-kriminalnij-protses-yak-uniknuti-bezkarnosti-analiz-zakonodavchih-initsiativ> (дата звернення 12.10.2022)
14. Гловюк І.В., Тетерятник Г.К. Питання унормування належної правової процедури кримінального процесуального забезпечення обміну військовополонених. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №8. С. 478-483. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/109.pdf (дата звернення 12.10.2022)

A. Politova, *Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Public Legal Disciplines*
Mariupol State University

Release from punishment a person with regard to which a decision was made to transfer for exchange as a prisoner of war

This article is concerning on legislative novel – release from punishment a person with regard to which a decision was made to transfer for exchange as a prisoner of war. It has been noted that Ukrainian legislation on criminal responsibility is influenced by events in the state and legislative novels are sometimes of a political nature. At the same time when analyzing amendments and supplements to the

Criminal code of Ukraine it has been possible to conclude that 116 such amendments and supplements have been adopted from the time of the beginning of the events in the East of Ukraine and annexation of the Crimea and Sevastopol, whereas from February 24th, 2022 – 13. The definition of the prisoner of war according to the international law and Ukrainian legislation has been studied. Such definition in the broad and in the narrow sense has been found as enshrined in the domestic legislation. The role of the Coordination Headquarters for the Treatment of the Prisoners of War in such category of people's release from criminal punishment has been examined; it has been mentioned that namely this agency makes the decision on the prisoner of war transfer for exchange and approves such exchange in written. It has been concluded that a person who has committed a criminal offence may be fully or partially released from the punishment. Institute of exemption from criminal punishment and its serving reflects the principles of humanism and economy of criminal influence measures. This fully applies to the release from criminal punishment a person with regard to which a decision was made to transfer for exchange as a prisoner of war because in the provisions of the Geneva Convention relative to the Treatment of the Prisoners of War dated from August 12th, 1949, and Art. 44 of the Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12th, 1949, and relating to the Protection of victims of International Armed Conflicts (Protocol I) dated from June 8th, 1977, emphasizes on the humane treatment of the prisoners of war. Similar provisions are contained in the domestic legislation. The necessity of further research of this type of release with regard to the analysis of judicial practice of both foreign states and Ukraine has been stressed.

Keywords: *prisoner of war, release from punishment, empowered agency, suspect, accused, court, criminal proceedings.*